

Alicja Buczkowska, Agata Lewandowska

„Tego Kossaka... tego Kossaka... i tego Buddę”

Dzieła z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie zaginione w wyniku użyczeń do gmachów instytucji publicznych w latach 1945–1989

44

Il. 1. Kazimierz Żwan, *Pożar miasteczka zimą*, 1849, olej na płótnie, 37,5 × 30 cm, nr inw. 187 Tc/70, zaginął w Ministerstwie Kultury i Sztuki, wypożyczony w 1973 roku, negatyw ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, nr inw. DDWneg.106486 MNW

Na przestrzeni lat 1945–1989 zbiory Muzeum Narodowego w Warszawie były regularnie wypożyczane do dekoracji instytucji publicznych. Niewiele osób jednak zdaje sobie sprawę z tego, że w wyniku tych praktyk wiele dzieł sztuki zaginęło. Zaskakująca skala zaginięć i niejasne zasady wypożyczeń, mające miejsce w czasach tzw. Polski Ludowej, rzucają nowe światło na losy polskiego dziedzictwa artystycznego. Na liście brakujących eksponatów figurują aż 102 obrazy i rysunki, które zaginęły w takich instytucjach, jak ministerstwa, ambasady, Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KC PZPR) czy Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej.

ZAKRES BADAŃ

W 2023 roku Muzeum Narodowe w Warszawie (MNW) wzięło udział w projekcie historyczno-badawczym „Decorum” zainicjowanym przez Narodowy Instytut Muzeów. Projekt skupiał się na badaniu wypożyczeń dzieł sztuki do instytucji niemuzealnych w latach 1945–1989.

Ze względu na ogromną liczbę zgromadzonych w Gmachu Głównym MNW dokumentów źródłowych, dotyczących użyczeń

Il. 2. Kazimierz Żwan, *Pożar miasteczka latem*, 1849, 37,5 × 30 cm, nr inw. MP 2617 MNW, pendant do zaginionego obrazu *Pożar miasteczka zimą*, Muzeum Narodowe w Warszawie

dział sztuki do dekoracji instytucji niemuzealnych, zespół badawczy ograniczył zakres kwerendy jedynie do zaginionych w tym czasie dzieł malarskich i rysunkowych. Naszym zdaniem zaginione lub zniszczone dzieła sztuki zdobniczej i rzeźby ze względu na swoją specyfikę zasługują na osobne opracowanie.

Badania przeprowadzone w ramach projektu „Decorum” w dużej mierze oparte były na analizie dokumentów zgromadzonych w Dziale Inwentarzy MNW i Archiwum MNW, w tym protokołów zdawczo-odbiorczych dokumentujących wypożyczenie oraz pozostałej archiwalnej dokumentacji, takiej jak korespondencja z teczek instytucji. Pracownicy MNW zakładali tego typu teczki i gromadzili w nich dokumentację dotyczącą placówek, do których MNW wypożyczało swoje obiekty. Łącznie przebadano teczki 172 instytucji, z czego 152 stanowią teczki tzw. instytucji zamkniętych, tj. takich, które przestały istnieć lub do których obecnie Muzeum Narodowe w Warszawie nie wypożycza obiektów do dekoracji.

Zebrano informacje na temat 102 obrazów i rysunków wypożyczonych w celach dekoracyjnych, które zaginęły w latach 1945–1989 w 30 instytucjach. Najwięcej obiektów zaginęło w ministerstwach (razem 48 obiektów), zwłaszcza w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych (18) i Ministerstwie Kultury i Sztuki (10). Wiele obiektów zaginęło również w Towarzystwie Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (8), Gmachu Głównym Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (6), Urzędzie Rady Ministrów (4).

Zważywszy, iż MNW w ramach projektu pilotażowego nie miało możliwości zweryfikowania całości dokumentacji, przyjmujemy, że liczba zaginionych obiektów jest znacząco większa. Szacujemy, że w zakresie rzemiosła artystycznego oraz rzeźby zaginęło około 150 obiektów. Niestety tego typu muzealia częściej ulegały znaczącym uszkodzeniom i zniszczeniom. Spowodowane było to chociażby tym, że oddane do dekoracji zabytkowe meble były eksploatowane i użytkowane jak zwykle.

Do 1989 roku MNW wstrzymywało się ze zgłoszeniem do organów ścigania zaginięcia niektórych obiektów, zwłaszcza tych, które użyczono do dekoracji wnętrz gmachów centralnych – naczelnym organów władzy i administracji państwowej. Wystąpienie na drogę sądową mogłoby zaszkodzić Muzeum. Ponadto z formalnego punktu widzenia obowiązek powiadamiania organów ścigania o zaginięciu obiektu należał wówczas do tych instytucji, które wypożyczyły dzieła. Muzeum, będące często w sytuacji instytucji podporządkowanej, zlecało jedynie odszukanie brakujących muzealiów, przyjmując do wiadomości zapewnienie odpowiednich komórek tych instytucji o niezwłocznym podjęciu działań mających na celu odszukanie dzieł. Monity MNW w tej sprawie najczęściej pozostawały bez odpowiedzi. Dlatego też ustalenie dokładnego czasu zaginięcia niektórych muzealiów często bywało kłopotliwe. W latach 90. Muzeum Narodowe w Warszawie sukcesywnie zgłaszało sprawy zaginięć do prokuratury, jednak najczęściej wszczęte postępowanie kończyło się umorzeniem ze względu na niewykrycie sprawców kradzieży. Niekiedy dochodziło do ugody między MNW a instytucją, w której zaginął obiekt. Wpłacano wówczas Muzeum ekwiwalent pieniężny lub przekazywano inne dzieła sztuki w zamian za utracone eksponaty. Dla przykładu, w 1990 roku MNW otrzymało od Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej (SdRP) ekwiwalent za część

zaginionych dzieł sztuki w postaci trzech obrazów wybranych przez pracowników MNW spośród dzieł należących do byłego KC PZPR¹.

OKOLICZNOŚCI I PRAKTYKI WYPOŻYCZANIA DZIEŁ SZTUKI DO DEKORACJI W LATACH 1945–1989

Muzeum Narodowe w Warszawie od 1945 roku użyczało do instytucji publicznych obiekty zabytkowe do celów dekoracyjnych. Wypożyczano je głównie do siedzib nowo powstających instytucji państwowych, czyli urzędów, ministerstw, szkół i uczelni wyższych, różnego rodzaju towarzystw, domów pracy twórczej, parafii itp. Było to wówczas korzystne dla Muzeum ze względu na wynikające ze zniszczeń wojennych problemy magazynowe i postępujący remont budynku. W latach 1945–1989 z Muzeum Narodowego w Warszawie wypożyczono ponad 4000 obiektów do ponad 180 instytucji na terenie kraju i za granicą.

Nie budzi większych wątpliwości fakt wypożyczania zabytków do dekoracji kluczowych urzędów państwowych czy też uznanych uczelni wyższych. Zdarzały się jednak wypożyczenia do mniej prestiżowych instytucji, takich jak szkoła ruchu drogowego czy stadnina koni, które ze względu na brak odpowiednich zabezpieczeń i systemów kontroli w tych placówkach, wiązały się z poważnym ryzykiem utraty muzealnych eksponatów.

Przykładowo, w 1967 roku ze Szkoły Ruchu Drogowego Milicji Obywatelskiej im. Franciszka Zubrzyckiego w Piasecznie-Iwicznej zaginął obraz Zenona Pokrywczyńskiego pt. *Zuraw w porcie* (połowa XX wieku, olej na płótnie, 65 × 79,5 cm, nr inw. 191322 MNW)².

Obiekty wypożyczano również osobom prywatnym, w tym pracownikom muzeum. Były to meble, ale również inne dzieła sztuki zdobniczej, obrazy oraz grafiki. Dla przykładu, profesor Kazimierz Michałowski w latach 1947–1981 wypożyczył do swojego mieszkania ponad dwadzieścia mebli, dwie ryciny, trzy obrazy i ikonę³.

Nie zawsze jednak obiekty wracały szczęśliwie z tego typu wypożyczeń. Jeden z profesorów Uniwersytetu Warszawskiego w 1947 roku wypożyczył do umeblowania swojego mieszkania XIX-wieczne meble: jesionowy stolik do kart (Wl.10), sekretarz z klapą (Wl.196) oraz etażerkę (Wl.199), które do Muzeum Narodowego w Warszawie sprowadzono z Wilna na mocy układu pomiędzy Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego a Rządem Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej (SSR) dotyczącego ewakuacji obywateli polskich z terytorium Litewskiej SSR i ludności litewskiej z terytorium Polski⁴. Nie były one wpisane do inwentarza MNW. Jak wynika z listu syna tegoż profesora, meble najprawdopodobniej zostały zniszczone w pierwszych kilku latach po wypożyczeniu.

Jest mi wiadome, iż Ojciec mój [...], otrzymał z Muzeum Narodowego w Warszawie w pierwszych latach powojennych parę mebli dla wstępnego zagospodarowania naszego, zupełnie wówczas pustego, mieszkania [...]. Pamiętam, iż otrzymaliśmy wówczas bardzo zniszczony składany stolik do bridge'a oraz półkę, dość chybliwą [...]. Nie byłem również przez Ojca poinformowany o warunkach przekazania tych mebli [...]. Meblować mieszkanie na własny koszt rozpoczęliśmy ok. 1951 roku. Niniejszym mogę stwierdzić, iż stolik i etażerka na pewno uległy zniszczeniu w toku ich używania⁵.

1 Na podstawie Upoważnienia nr 72/90 z dnia 29 sierpnia 1990 r. protokołem przekazania w związku z pismem NW637/103/90 wydano do MNW trzy obrazy: Zbigniew Makowski, *Między wschodem a zachodem słońca*, 1970, olej na płótnie, 73 × 89 cm, MPW 3616; Jerzy Ryszard Zieliński, *Z Ustki*, około 1980, olej na płótnie, 52 × 62 cm, MPW 3617; Józef Szajna, *Kompozycja abstrakcyjna*, 1986, olej na płótnie, 160 × 100 cm, MPW 3618, patrz Dział Inwentarzy MNW, Teczka KC PZPR nr I-70.

2 Dział Inwentarzy MNW, Teczka Szkoły Ruchu Drogowego Milicji Obywatelskiej im. Franciszka Zubrzyckiego w Piasecznie-Iwicznej nr I-92.

3 Dział Inwentarzy MNW, Teczka prof. Kazimierza Michałowskiego nr I-32 Z.

4 Dział Inwentarzy MNW, Teczka nr I-24 Z, Pokwitowanie odbioru wypożyczonych mebli z dnia 11 listopada 1947 r.

5 Cyt. za: Dział Inwentarzy MNW, Teczka nr I-24, List z dnia 22 kwietnia 1983 r. adresowany do Muzeum Narodowego w Warszawie.

Z perspektywy czasu możemy wskazać kilka głównych przyczyn zaginięć dzieł sztuki używanych do dekoracji. Wiele z tych wypożyczeń realizowano w trybie pilnym, co skutkowało przekazywaniem obiektów instytucjom jedynie na podstawie pokwitowania. Niekiedy wydawano obiekty bez numerów inwentarzowych lub z numerem rewindykacyjnym, a obiektem „bez numeru” towarzyszył jedynie lakoniczny opis. Ponadto w zachowanych protokołach wypożyczeń oraz korespondencji zwykle nie ma określonego terminu zwrotu wypożyczonych muzealiów. Jest to charakterystyczne przede wszystkim dla wypożyczeń z lat 40. i 50. Odpowiednie przepisy regulujące kwestie dokumentowania przemieszczeń muzealiów Ministerstwo Kultury i Sztuki wydało dopiero w latach 60.⁶, choć należy podkreślić, że dotyczyły one jedynie obiektów wpisanych do ksiąg inwentarzowych.

Wiele braków zostało wykazanych podczas przeprowadzanych skontrów, jednak tego typu działania nie były możliwe do zrealizowania w każdej instytucji. Od początku lat 70. pracownicy muzeum nie mogli dokonywać okresowych kontroli swoich zabytków w niektórych instytucjach, między innymi w KC PZPR. W Dziale Inwentarzy MNW są zachowane kopie pism adresowanych do Biura Administracji KC PZPR⁷ z prośbą o sprawdzenie, czy wymienione w piśmie obiekty znajdują się w gmachu. Niestety nie natrafiono na ślad jakichkolwiek odpowiedzi. Pracownicy muzeum nie mogli przez to w pełni nadzorować używanych dzieł sztuki. Taki stan rzeczy stwarzał pole do wielu nadużyć ze strony wypożyczających obiekty instytucji. To w tych miejscach, do których dostęp był utrudniony, dochodziło do największej liczby zniszczeń, kradzieży i zaginięć.

Zdarzały się przypadki ofiarowywania przez urzędników państwowych obrazów wypożyczonych z MNW przedstawicielom różnych delegacji, co było utrwalane przez dziennikarzy i odbywało się w obecności wielu świadków. Przykładem jest rysunek wykonany węglem autorstwa Stanisława Wyspiańskiego pt. *Dziewczynka*⁸ (około 1896–1897, węgiel na papierze, 63 × 47 cm, nr inw. 128085), który został przekazany w darze ambasadorowi ZSRR w listopadzie 1947 roku.

Dzieło tego młodopolskiego artysty, pochodzące ze zbiorów rogalińskich, wypożyczone zostało do dekoracji Kancelarii Cywilnej Prezydenta w Belwederze 8 marca 1947 roku. Zaledwie pół roku później, podczas obchodów 30. rocznicy rewolucji październikowej, ówczesny prezydent Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Bolesław Bierut, przekazał go w prezencie ambasadorowi ZSRR, Wiktorowi Lebediewowi⁹.

Jako kolejny przykład tego typu praktyk przytoczyć można również sprawę zaginięcia obrazu Witolda Zacharewicza *Martwa natura z homarami* (1961, olej na płótnie, 70 × 83 cm, nr inw. 231194 MNW) z Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Nowym Delhi.

Obraz został wypożyczony do Ambasady RP w Nowym Delhi w 1962 roku. Po wykryciu zaginięcia rozpoczęto poszukiwania obrazu. Według oświadczenia¹⁰ attaché Zdzisława Wrioniaka dokładnie przeszukano siedzibę ambasady, mieszkania pracowników oraz konsulaty Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w Bombaju i Kalkucie. W czasie prowadzonego dochodzenia okazało się, że w 1969 roku w Nowym Delhi przebywała delegacja z Ministerstwa Kultury i Sztuki PRL z oficjalną wizytą w celu podpisania umowy kulturalno-naukowej z Indiami. Delegacja przywiozła dla strony indyjskiej szereg upominków. Przy

6 Do 1962 roku, tj. wejścia w życie ustawy o ochronie dóbr kultury (Dz.U. z 1962 r., nr 10, poz. 48) i aktów wykonawczych do niej, w tym Zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 17 grudnia 1962 r. w sprawie warunków przenoszenia muzealiów (M.P. z 1963 r., nr 3, poz. 12).

7 Dział Inwentarzy MNW, Teczka KC PZPR nr I-70, Pismo MNW z dnia 20 czerwca 1975 r. do Biura Administracji KC PZPR.

8 Wizerunek dzieła znany jest między innymi z katalogu dzieł Stanisława Wyspiańskiego (zob. T. Żuk-Skarszewski, S. Przybyszewski, Stanisław Wyspiański: *działa malarskie*, Bydgoszcz 1925, s. 48).

9 R. Olkowski, *O badaniu proveniencji muzealiów*, „Muzealnictwo”, nr 53, 2012, s. 27.

10 Dział Inwentarzy MNW, Teczka MSZ t. 1–52 New Delhi, Oświadczenie Ambasady Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w New Delhi z dnia 25 maja 1972 r.

rozdziale upominków ówczesny minister Lucjan Motyka zdecydował, że wręczy ministrowi oświaty Indii obraz Zacharewicza, stanowiący własność MNW. I tak się stało. Dzieło zostało wręczone jako prezent. Zgodność powyższego faktu potwierdził podpisem J. Protaliński, II sekretarz ambasady, jako obecny przy „rozdziale upominków”.

Równie częstą praktyką było samodzielne przemieszczanie zabytków pomiędzy budynkami należącymi do danej instytucji, a nawet pomiędzy różnymi instytucjami bez informowania o tym MNW. Zdarzały się przypadki wypożyczenia obiektów będących własnością MNW z instytucji trzecich do KC PZPR, na przykład z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do dekoracji gabinetu Mieczysława Moczara. Czołowe miejsce w takim obiegu zabytków zajmował Urząd Rady Ministrów, który miał wiele siedzib i oddziałów, pomiędzy którymi z dużą dowolnością prowadzony był niejako „wewnętrzny ruch zabytków”. I tak na przykład obraz Aleksandra Sarnowicza *Żniwa* wypożyczony do dekoracji Ministerstwa Spraw Zagranicznych znalazł się w Urzędzie Rady Ministrów¹¹.

W ten sam sposób Ministerstwo Finansów wypożyczyło bez wiedzy MNW pięć obrazów do Koła Związku Zawodowego Pracowników Państwowych i Społecznych, gdzie podczas remontu świetlicy w latach 1948–1949 owe dzieła zaginęły. Brak eksponatów został ujawniony w skontrum przeprowadzonym w latach 70.¹²

Podczas prowadzonych prac remontowych utracono również obraz Jana Ciaglińskiego *Uliczka w Kairze* (1903, olej, płótno na tekturze, 23,5 × 31 cm, nr inw. 180093 MNW)¹³, który wypożyczono wraz z innymi dziełami sztuki do siedziby Polskiej Stacji Archeologii Śródziemnomorskiej w Kairze 22 lutego 1960 roku. Obraz Ciaglińskiego stanowił dekorację biblioteki i salonu Stacji. Brak obrazu wykazany został podczas prowadzonego przez pracowników placówki spisu z natury w lutym 1986 roku.

Okoliczności zaginięcia opisane są w protokole z dnia 27 lutego 1986 roku: „W czasie prowadzenia prac remontowych salonu w 1984 roku część obrazów została zdjęta i zawieszona w innych pomieszczeniach Stacji. W tym samym czasie miała miejsce kradzież, której skutki udało się określić dopiero po dłuższym czasie. Wśród rzeczy zaginionych był wspomniany obraz Ciaglińskiego”¹⁴.

W liście z 10 kwietnia 1986 roku sekretarz Stacji tłumaczy Głównemu Inwentaryzatorowi MNW, że po stwierdzeniu faktu zaginięcia wyżej wymienionego obrazu została powiadomiona policja egipska na Heliopolis, która wszczęła dochodzenie. Podejrzaną osobą najprawdopodobniej o nieświadome zniszczenie obrazu była egipska pracownica okresowo zatrudniona w Stacji na etacie woźnej. Prowadzone dochodzenie egipskiej policji nie doprowadziło do wykrycia sprawcy¹⁵.

Według przekazanego przez Stację protokołu zaginięcia z dnia 27 lutego 1986 r. i 10 kwietnia 1986 r.¹⁶ po stwierdzeniu faktu kradzieży obrazu została zawiadomiona policja egipska w Heliopolis, która wszczęła dochodzenie. Sprawcy nie wykryto, obrazu zaś nie odzyskano. W 1990 roku Prokuratura Rejonowa Warszawa-Śródmieście prowadziła samodzielne postępowanie wyjaśniające, jednak sprawy nie rozwiązano.

Z opinii prawnej radcy prawnego z dnia 20 listopada 1986 r. wynika, że nie ma dowodów na to, iż Stacja faktycznie zgłosiła kradzież. Ponadto

11 R. Olkowski, op. cit., s. 27.

12 Zaginione dzieła to: obraz Lecha Grześkiewicza *Palac w Natolinie* (znany również jako *Natolin*, XIX/XX wiek, olej na tekturze, 17 × 29 cm, nr inw. 211682 MNW), obrazy Marie Jensen Ibsen *Wioska podgórska* (rok, farba olejna na tekturze, 17 × 29 cm, nr inw. 186315 MNW) i *Domek w ogrodzie* (lub też *Wiejski domek*, farba olejna na tekturze, 23 × 35 cm, nr inw. 186322 MNW), obrazy Curta Agthego *Basen rzymski* (XIX/XX wiek, akwarela na papierze, 27 × 31 cm, nr inw. 186323 MNW) i *Zaułek* (inaczej *Widok z Anacapri*, XIX/XX wiek, olej na płótnie, 30 × 22 cm, nr inw. 186324 MNW).

13 Obraz Jana Ciaglińskiego pochodził z Państwowych Zbiorów Sztuki. Prawdopodobnie był jednym z ponad 700 obrazów olejnych na tekturze, wpisanych pod numerem zbiorczym 2832 do Księgi Ogólnej Inwentarza Państwowych Zbiorów Sztuki.

14 Dział Inwentarza MNW, Teczka I-69 Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej w Kairze, Protokół z dnia 27 lutego 1986 r.

15 Dział Inwentarza MNW, Teczka I-69 Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej w Kairze, Protokół zaginięcia obrazu z dnia 10 kwietnia 1968 r.

16 Ibidem.

Il. 3. Jan Ciagliński, *Uliczka w Kairze*, 1903, olej płótno na tekturze, 23,5 × 31 cm, nr inw. 180093 MNW, negatyw ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, nr inw. DDWneg.37692 MNW

Il. 4. Teodor Axentowicz, *Portret dziewczyny w stroju krakowskim*, 1909, pastel, 35,5 × 44,5 cm, nr inw. 35839 MNW, Muzeum Narodowe w Warszawie

¹⁷ R. Olkowski, op. cit., s. 27.

¹⁸ Dział Inwentarzy MNW, Teczka KC PZPR nr I-70, Protokół z komisji konserwatorskiej z dnia 7 lutego 1991 r.

do czasu przeprowadzenia skontrum w tej instytucji Muzeum Narodowe w Warszawie nie zostało poinformowane o zaginięciu obrazu Ciaglińskiego.

Powszechną praktyką było również, że dzieło sztuki opuszczало gabinet, do którego zostało wypożyczone, wraz z jego rezydentem, ponieważ traktowano je jako integralny element wyposażenia biura¹⁷. Co więcej, niektóre obiekty przekazywano kolejnym właścicielom, niejednokrotnie wraz z wyposażeniem wnętrza i bez protokolarnego zdania. Po 1989 roku zdarzało się, że byli pracownicy instytucji ujawniali zaginione obiekty, na przykład w celu uzyskania jakiejś formy ekspertyzy

lub oddania dzieła do konserwacji. Miało to miejsce zwłaszcza w latach 90.

Tak było z pastelem Tadeusza Axentowicza pt. *Portret dziewczyny w stroju krakowskim* (1909, pastel, 35,5 × 44,5 cm, nr inw. 35839 MNW), który zaginął w gmachu KC PZPR w latach 50. i został odnaleziony na początku lat 90. Mężczyzna, niegdyś zatrudniony w gmachu KC PZPR, zgłosił się z pastelem do konserwatorce z prośbą o przeprowadzenie renowacji. Pracownik znalazł pastel wraz z ramą przy porządkowaniu archiwum. Obraz był w bardzo złym stanie. Według protokołu z komisji konserwatorskiej z dnia 7 lutego 1991 r. dzieło zostało zniszczone w 50%¹⁸. SdRP zobowiązało się do pokrycia kosztów konserwacji obrazów, które uległy uszkodzeniu w wyniku wypożyczenia do dekoracji, w tym pastelu Teodora Axentowicza.

Warto jednak nadmienić, że odzyskano część obiektów uznanych za zaginione. Kilka z nich pojawiło się w ofertach polskich i zagranicznych antykwariatów i domów aukcyjnych, a część odnalazła się w placówkach, do których zostały wypożyczone, lub w budynkach do nich przynależnych. Niekiedy zaginione dzieła znajdowano nawet w magazynach MNW. Po 1989 roku odnaleziono ponad 20 obrazów.

Niektóre obrazy pracownicy MNW zlokalizowali w innych muzeach, tak jak *Portret trumienny Anny Janowej z Leszna Gniewoszowej z XVIII wieku* (nr inw. 76114 MNW). Portret trumienny, wypożyczony z MNW w 1952 roku, skradziony został z korytarza drugiego

piętra gmachu Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk 14 grudnia 1955 roku. Obraz trafił na rynek sztuki kilka lat po kradzieży. Muzeum Narodowe we Wrocławiu zakupiło dzieło do swoich zbiorów w latach 70. Mimo zgłoszenia zaginięcia organom ścigania i Okręgowej Komisji Arbitrażowej nie udało się wówczas zidentyfikować zaginionego dzieła na aukcji. W 1996 roku Prokuratura Rejonowa Warszawa-Śródmieście umorzyła śledztwo. Dopiero w 1997 roku kustoszka MNW zidentyfikowała obraz ze zbiorów Muzeum Narodowego we Wrocławiu jako stratę MNW.

PODSUMOWANIE

Opisane w artykule problemy związane z użyczeniem dzieł sztuki do dekoracji gmachów państwowych nie były charakterystyczne jedynie dla Muzeum Narodowego w Warszawie; dotyczyły również innych polskich muzeów, o czym świadczą wyniki projektu „Decorum”. To, co wyróżnia MNW, to skala wypożyczeń i związanych z nimi zaginięć. Było to efektem reprezentacyjnej i centralnej roli MNW w tamtym okresie.

Naszym celem było przeanalizowanie dokumentacji użyczeń obiektów przeznaczonych do dekoracji gmachów instytucji publicznych oraz stworzenie szczegółowego wykazu dzieł zaginionych w wyniku wypożyczeń w latach 1945–1989, który mógłby stać się podstawą do dalszych badań. Wykaz ten jest dostępny w Dziale Inwentarzy MNW.

Mamy nadzieję, że dzięki danym zgromadzonym w ramach projektu „Decorum” zwiększona zostanie świadomość na temat zaginionych po wojnie dzieł sztuki wypożyczonych do dekoracji oraz okoliczności, w jakich zostały utracone. Liczymy na to, że zebrany materiał pomoże w identyfikacji obiektów zaginionych i ich odnalezieniu.

Alicja Buczkowska – historyczka sztuki, pracuje w Dziale Inwentarzy Muzeum Narodowego w Warszawie; prowadzi sprawy związane z akcesją dzieł sztuki.

Agata Lewandowska – historyczka sztuki, pracuje w Dziale Inwentarzy Muzeum Narodowego w Warszawie; zajmuje się depozytami MNW użyczonymi do muzeów.

Bibliografia

- Olkowski R., *O badaniu proveniencji muzealiów*, „Muzealnictwo”, nr 53, 2012, s. 27.
 Ustawa o ochronie dóbr kultury z dnia 15 lutego 1962 r. (Dz.U. z 1962 r., nr 10, poz. 48).
 Zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 17 grudnia 1962 r. w sprawie warunków przenoszenia muzealiów (M.P. z 1963 r., nr 3, poz. 12).
 Żuk-Skarszewski T., Przybyszewski S., *Stanisław Wyspiański: dzieła malarskie*, Bydgoszcz 1925.

Materiały archiwalne

- Dział Inwentarzy MNW, Teczka I-69 Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej w Kairze, Protokół z dnia 27 lutego 1986 r.
 Dział Inwentarzy MNW, Teczka I-69 Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej w Kairze, Protokół zaginięcia obrazu z dnia 10 kwietnia 1968 r.
 Dział Inwentarzy MNW, Teczka KC PZPR nr I-70, Pismo MNW z dnia 20 czerwca 1975 r. do Biura Administracji KC PZPR.
 Dział Inwentarzy MNW, Teczka KC PZPR nr I-70, Protokół z komisji konserwatorskiej z dnia 7 lutego 1991 r.
 Dział Inwentarzy MNW, Teczka KC PZPR nr I-70, Upoważnienia nr 72/90 z dnia 29 sierpnia 1990 r. protokołem przekazania w związku z pismem NW/637/103/90.
 Dział Inwentarzy MNW, Teczka MSZ t. 1–52 New Delhi, Oświadczenie Ambasady Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w New Delhi z dnia 25 maja 1972 r.
 Dział Inwentarzy MNW, Teczka nr I-24 Z, Pokwitowanie odbioru wypożyczonych mebli z dnia 11 listopada 1947 r.
 Dział Inwentarzy MNW, Teczka nr I-24, List z dnia 22 kwietnia 1983 r. adresowany do Muzeum Narodowego w Warszawie.
 Dział Inwentarzy MNW, Teczka prof. Kazimierza Michałowskiego nr I-32 Z.
 Dział Inwentarzy MNW, Teczka Szkoły Ruchu Drogowego Milicji Obywatelskiej im. Franciszka Zubrzyckiego w Piasecznie-Iwicznej nr I-92.